

Schaktning på Smedjegatan i Eskilstuna

L1985:5812
Fristaden 1:6
Eskilstuna socken och kommun
Södermanlands län
Södermanland

Agnes Dahlén & Rasmus Ohlsson

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Sverige med
Södermanlands län markerat i rött.*

© 2025 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2025:33
Lst dnr 431-1750-2022

Författare	Agnes Dahlén & Rasmus Ohlsson
Kvalitetsgranskning	Erica Strengbom
Grafisk form	Nina Balknäs
Omslagsfoto	Smedjegatan efter avslutad undersökningen. Foto från nordöst.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2025:33

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Schaktning på Smedjegatan i Eskilstuna

L1985:5812

Fristaden 1:6

Eskilstuna socken och kommun

Södermanlands län

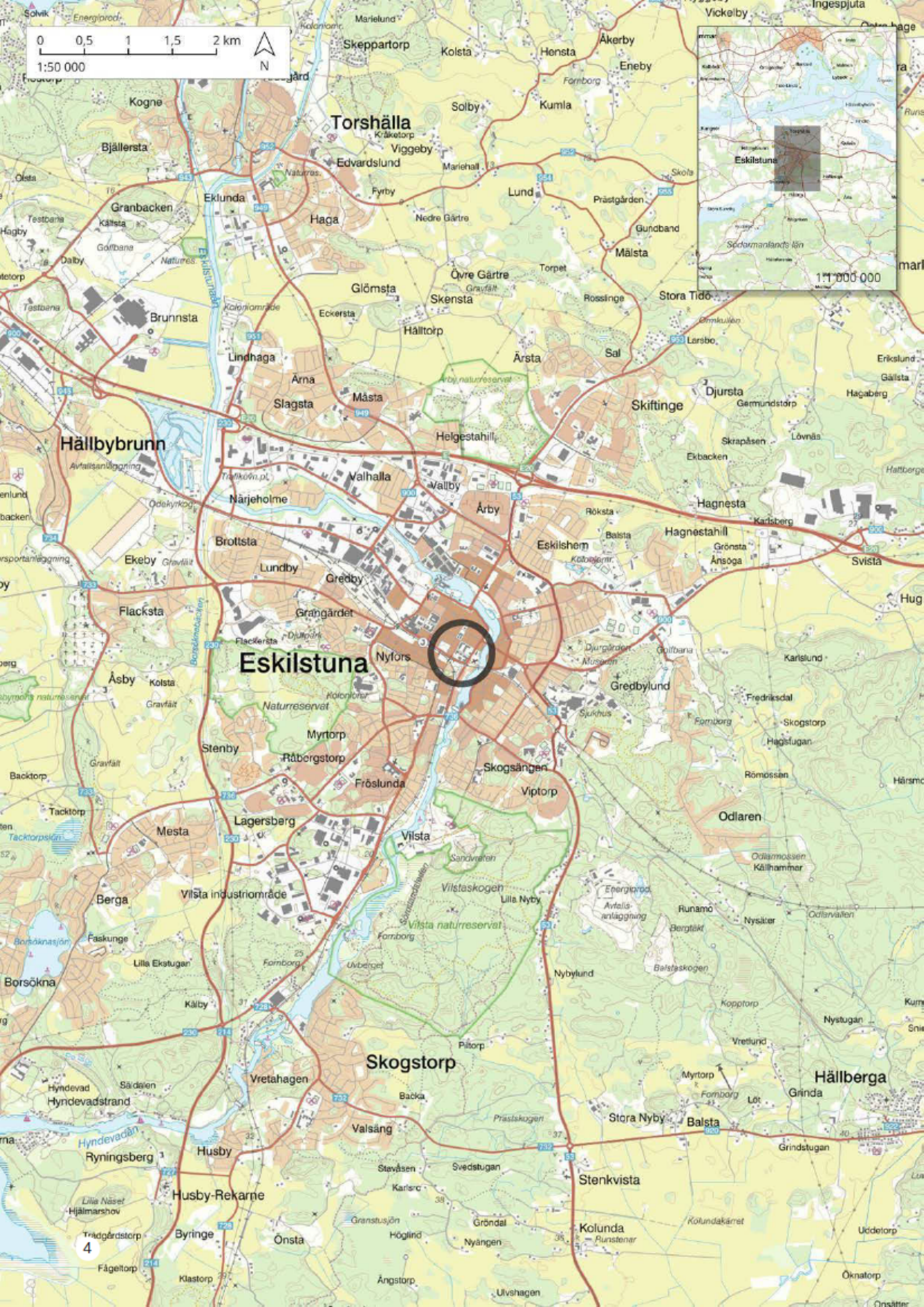
Södermanland

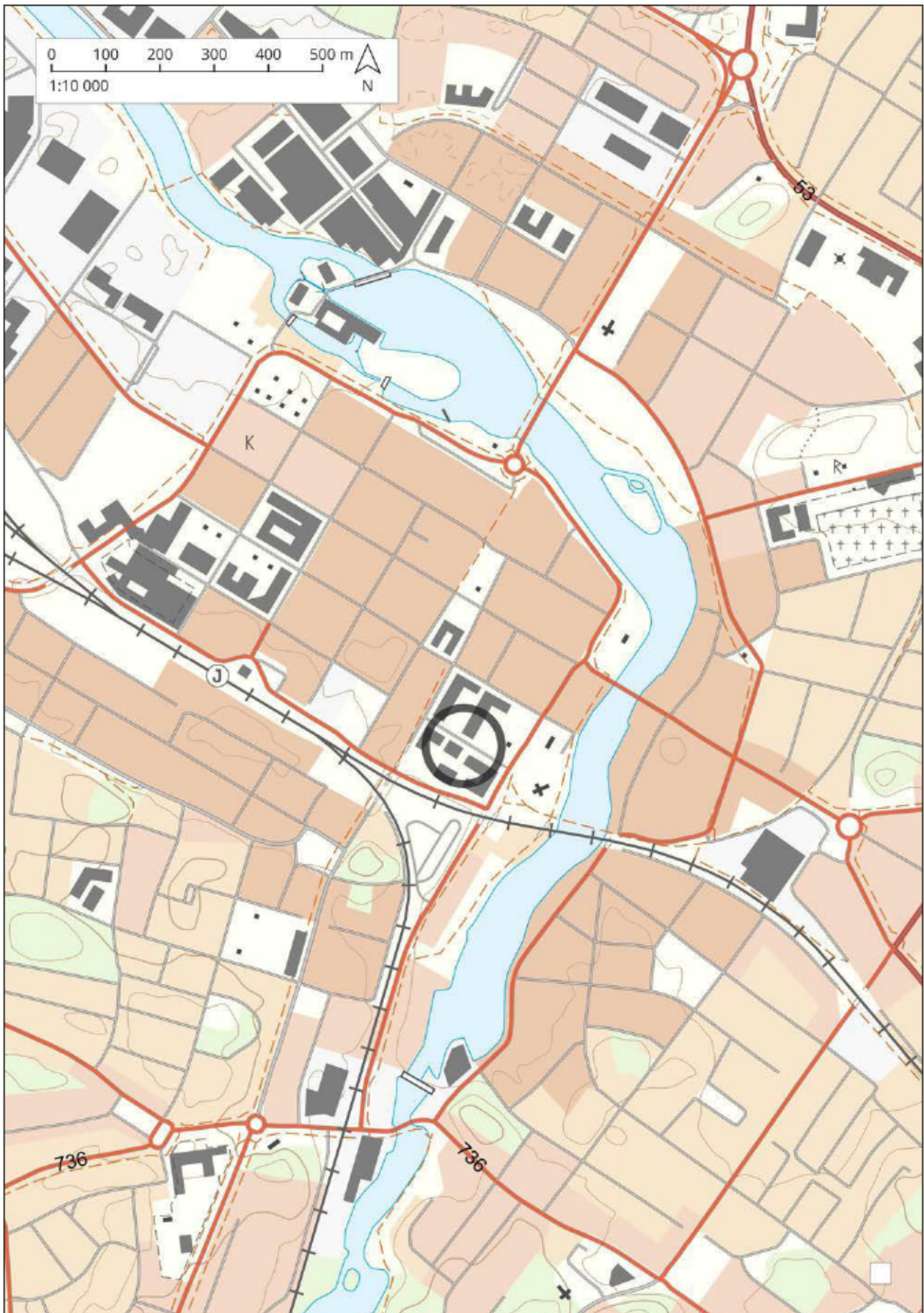
Agnes Dahlén & Rasmus Ohlsson

Lst dnr 431-1750-2022

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattande inledning.....	6
Bakgrund och kulturmiljö	8
Syfte och målgrupper	9
Metod och genomförande.....	9
Resultat och tolkning.....	11
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	13
Tekniska och administrativa uppgifter	14
Referenser	15
Litteratur	15
Kartor.....	15
Förteckning över figurer	15
Förteckning över bilagor	15
Bilagor	16
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	16
<i>Bilaga 2. Anläggningstabell</i>	17

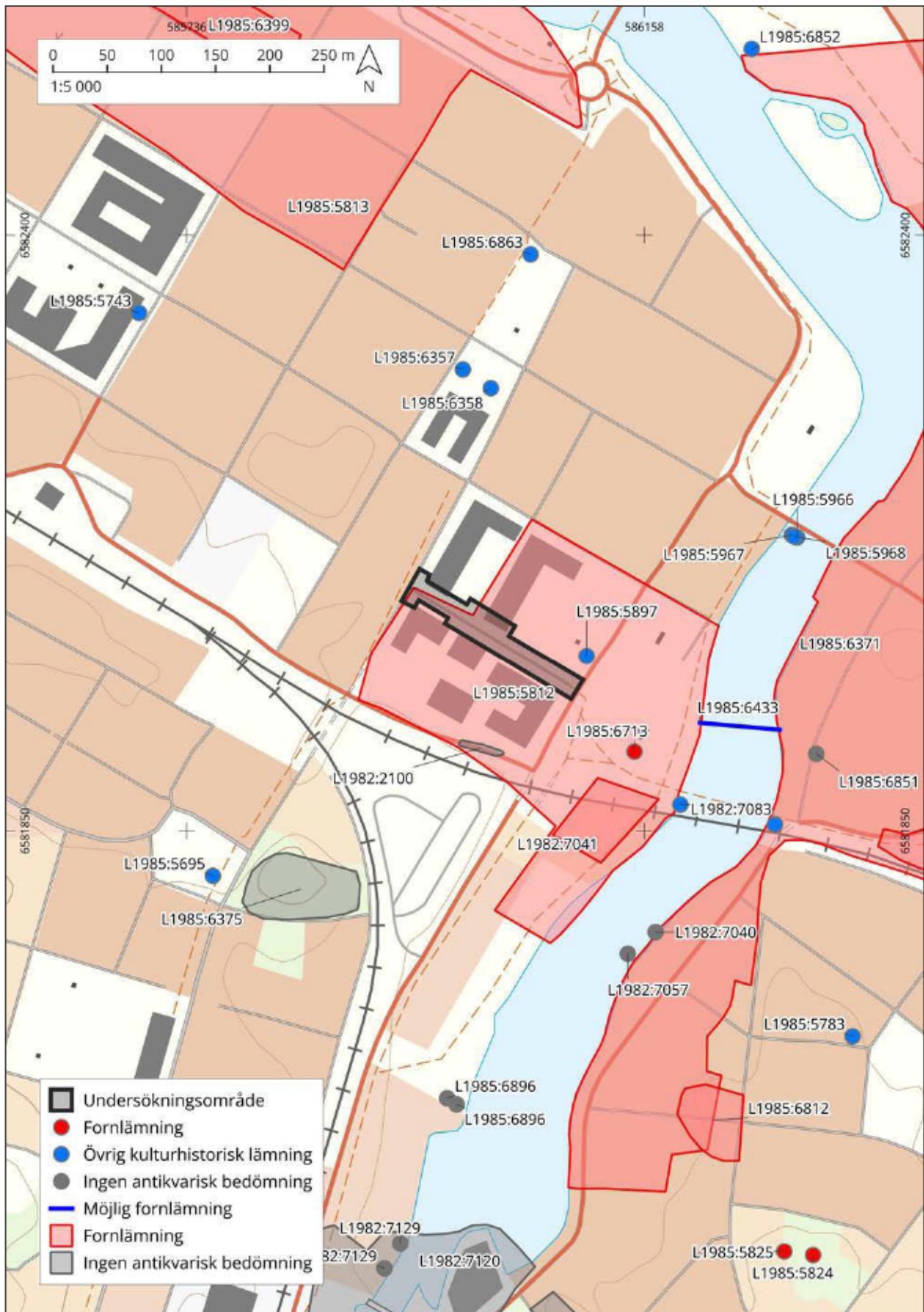

Figur 1 (föregående sida). Översiktskarta över Eskilstuna med undersökningsområdet markerat med svart cirkel. Skala 1:50 000. Infällning med skala 1:1 000 000.

Figur 2 (ovan). Närmare karta över delar av Eskilstuna med undersökningsområdet inom svart cirkel. Skala 1:10 000.

SAMMANFATTANDE INLEDNING

I samband med schaktning inför byte av beläggningen på Smedjegatan i Eskilstuna utförde Arkeologgruppen en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Schaktningen utfördes inom fastigheten Fristaden 1:6 i Eskilstuna kommun och inom Eskilstunas stadslager L1985:5812. Beslutande i ärendet var Länsstyrelsen i Södermanlands län. Eskilstuna kommun var kostnadsansvariga. Arbetet utfördes i perioder under åren 2023 och 2024. Totalt övervakades sex schakt. I ett av dem framkom en modern husgrund som tolkas tillhöra en rektorsbostad som revs på 1970-talet. Inget av arkeologiskt intresse framkom vid schaktningsövervakningen.

Figur 3. Fornlämningsmiljön runt om undersökningsområdet, som är markerat med svart. Området ligger inom stadslagret L1985:5812. Skala 1:5 000.

BAKGRUND OCH KULTURMILJÖ

Eskilstunas stadslager (L1985:5812) är ett kulturlager från medeltid och framåt. Det utgör också läge för en bytomt. Bytomten ska ha legat på en kulle som förstördes i samband med uppförandet av järnvägen. Kullen låg sannolikt i stadslagrets sydöstra del, på den moderna skolgården. Inom stadslagret ligger gårdstomten för Fors prästgård (L1982:7041) vars utsträckning baseras på kartor från 1600-talet fram till slutet av 1800-talet. Strax norr om den tidigare prästgården ligger Fors kyrka. I kyrkan har fragment av tidigkristna gravmonument påträffats (L1985:6713) (Kulturmiljöregistret, KMR). Monumenten har zoomorf ornamentik och kommer från både liggande hällar och/eller lockhällar och gravhällar. De sex fragmenten som påträffats i kyrkan har tolkats komma från en gravplats från 1000-talet, vilken kan ha legat på platsen för kyrkan (Ljung 2016:30-33). Det skriftliga materialet antyder att området runt om Fors kyrka (och troligen även kyrkan) har tillhört kungamakten under den tidiga medeltiden. Marken avyttrades till stadens Johanniterkloster år 1290 och år 1307 överläts även Fors kyrka till munkarna. Klostret avvecklades i och med reformationen och övergick en tid i statlig ägo. Kartmaterialet över Fors kyrka och dess omgivning från 1600-talet och framåt visar för det mesta inägomark och schablonartade byggnader (Ljung 2005).

Flertalet arkeologiska insatser har gjorts i och runtom Eskilstuna. I föreliggande rapport presenteras ingen övergripande sammanfattning av dem. Istället omnämns endast de närmast angränsade insatserna. Vid en undersökning av delar av Fors kyrka år 1972 framkom spår av förhistorisk bebyggelse och stolphål från en äldre kyrka. Strax väster om kyrkan, inom ytan för stadslagret, i Västermarksgatans södra del har boplatssområdet L1982:2100 legat. Boplatsten påträffades vid en förundersökning år 1995 och daterades genom ¹⁴C-analys till 210 f.Kr. – 100 e.Kr. Lämningarna bestod av kulturlager, stolphål och hårdar. De utgör åtminstone två hus som har överlagrats av resterna efter ytterligare ett senare hus (KMR). Området runtom det nu aktuella undersökningsområdet i Eskilstuna har alltså varit bebott sedan åtminstone romersk järnålder.

Vid den arkeologiska förundersökningen år 1995, då den ovan nämnda boplatsten upptäcktes, undersökte Riksantikvarieämbetet UV Mitt en större del av området runt Fors kyrkopark. Utöver boplatslämningarna framkom även gravar och bogårdsmurar. Gravarna som påträffades delades in i sju faser som sträcker sig från vikingatid till och med 1800-talets början (Ljung 2005). Under år 2015 utförde Almunga AB en kulturhistorisk inventering utmed Eskilstunaån som passerar strax öster om det nu aktuella undersökningsområdet. Syftet var att kartlägga de värdefulla, vattenknutna miljöerna och bidra med en ökad förståelse för kulturmiljön längs med ån. Resultaten fungerade som underlag för vidare planering av naturvårdsåtgärder och åtgärder för förbättring av vattnets ekologiska status. Nio området pekades ut som värdefulla kulturmiljöer vid inventeringen (Ulfhielm & Dicksson 2015).

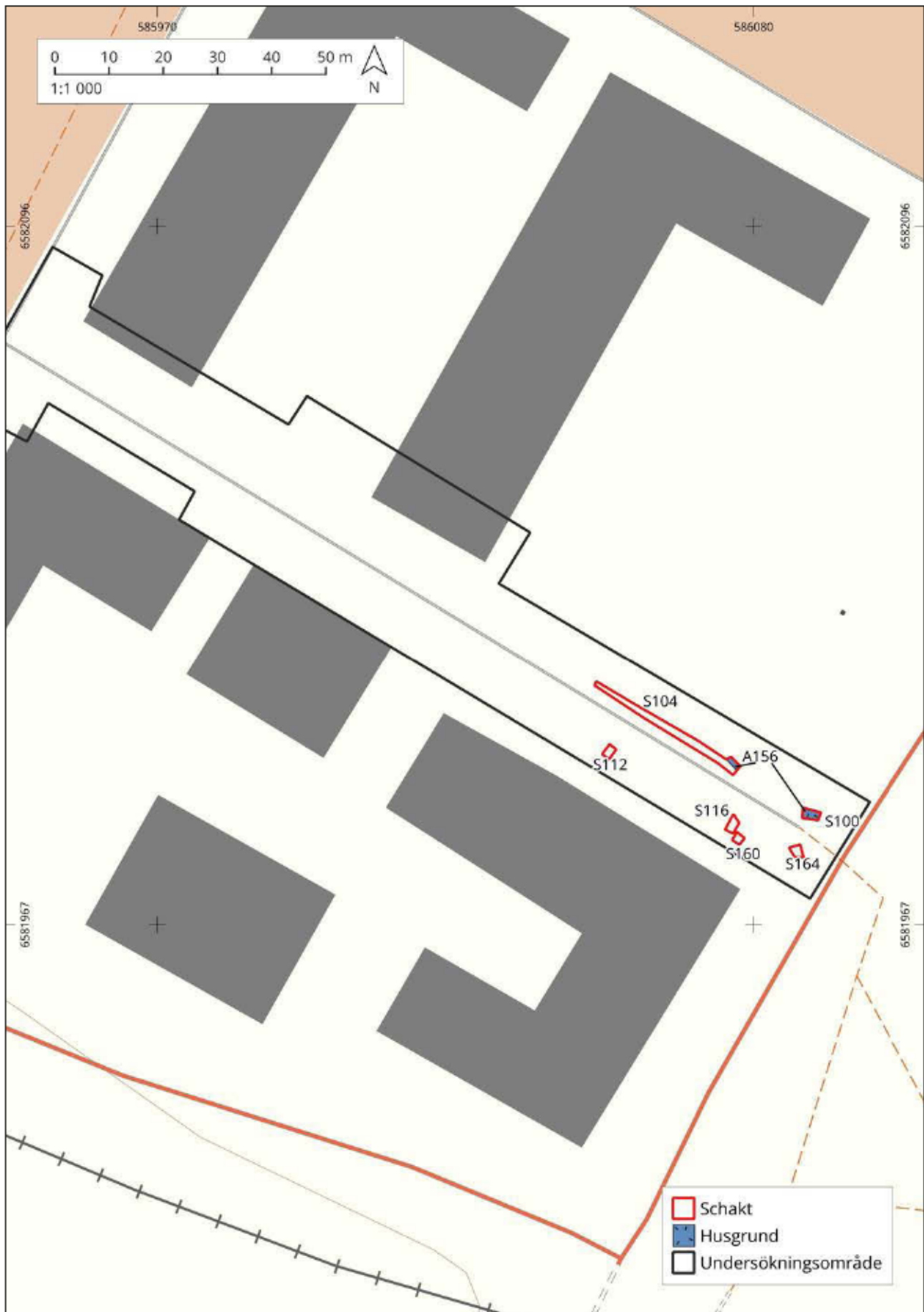
SYFTE OCH MÅLGRUPPER

Syftet med den arkeologiska undersökningen i form av schaktningsövervakning var i första hand att dokumentera påträffade fornlämningar med fokus på karaktär och omfattning samt om möjligt datera lämningarna. Lämningar av större omfattningen eller komplexitet fick inte tas bort utan samråd med Länsstyrelsen. Målgruppen för undersökningen var främst Länsstyrelsen och Eskilstuna kommun.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Schaktningen utfördes genom skiktvis grävning med maskin till ett djup av 0,8–1 meter. Schakten grävdes till en längd av 2,5–4 meter och bredd av 1–2 meter. Schakten dokumenterades genom beskrivning, fotografering och inmätning med RTK-GPS. Inmätningarna bearbetades sedan i programmen Intrasis 3 och QGIS 3.34.14.

Schaktningen utfördes i två etapper. Vid den första etappen grävdes ett antal kvadratiska, 0,5 meter stora provrutor för att ta prover i syfte att undersöka om marken innehöll gifter. Rutorna grävdes till djup av 0,8 meter. Det följdes sedan av att schakt grävdes på platsen för de tidigare rutorna och omkringliggande område. Under den andra etappen grävdes endast en mindre grop. Denna grop skulle ha övervakats av arkeolog men efter att ett missförstånd uppkom i kommunikationen mellan Arkeologgruppen och exploatören grävdes den utan arkeolog på plats.

Figur 4. Schaktplan över undersökningsområdet. Skala 1:1 000.

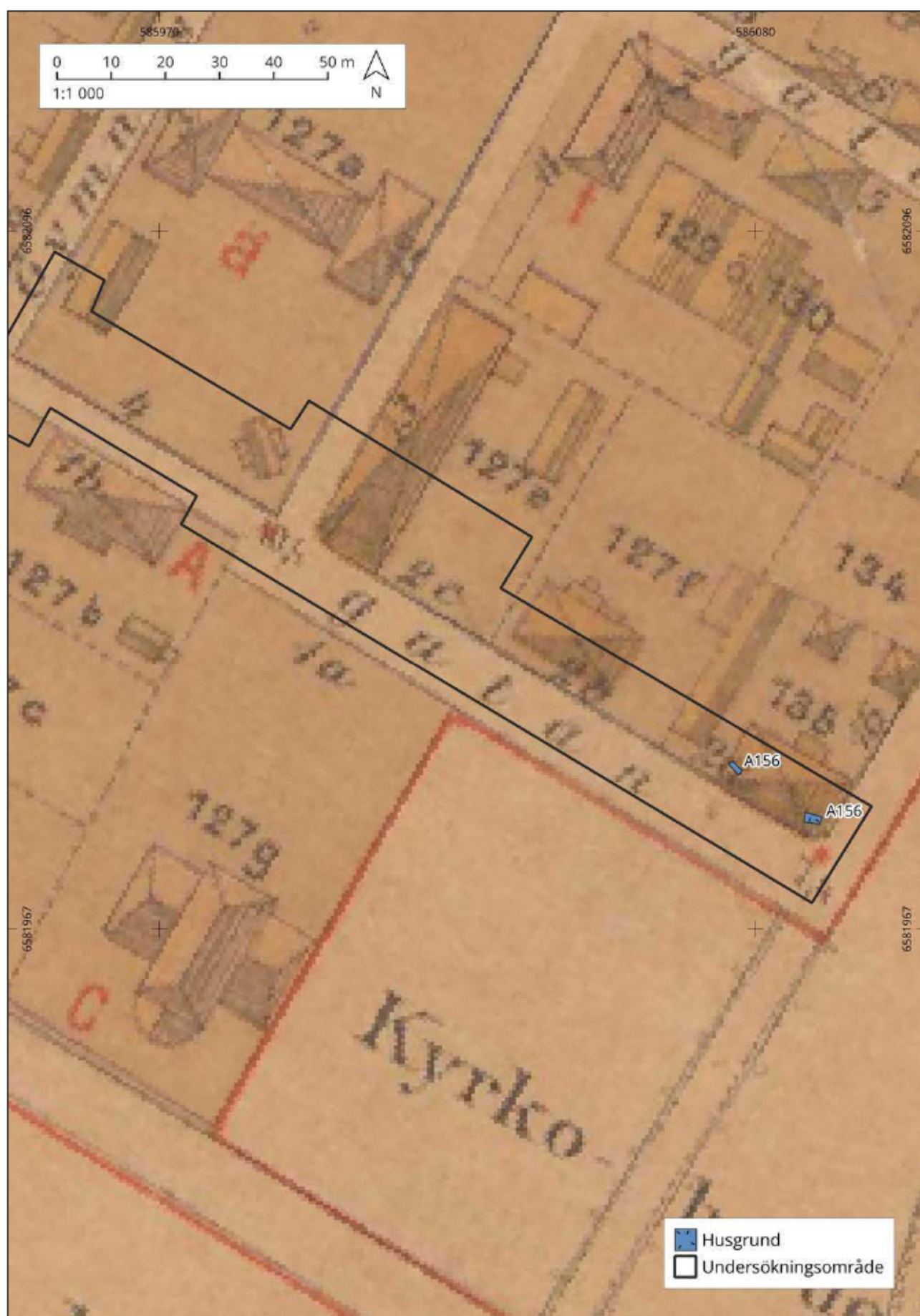
RESULTAT OCH TOLKNING

Vid schaktningen avlägsnades först asfalt. Under asfalten framkom moderna bärlager av grus och andra recenta massor. I schakt S100, på 0,2 meters djup, framkom en husgrund bestående av 1–1,5 meter stora stenar. Husgrunden är från en rektorsbostad som revs på 1970-talet. Rektorsbostaden finns med i kartmaterial från år 1890 (REG 0484k-5011a), men finns inte med i kartmaterial från år 1876 (REG 0484k-542a). Efter att husgrunden förståtts vara modern grävdes den bort och schaktningen fortsatte. I en utvidgning av schakt S100 framkom undergrund vid 0,7 meters djup, men i resten av schaktet framkom påförda stenar och fyllnadsmaterial i botten av schaktet vid 1,4 meters djup. I schakt S104 framkom undergrund av gråspräcklig lera på 0,95 meters djup. De var det enda schakt som grävdes ned till undergrund. Resterande schakt innehöll moderna massor ned till schaktbotten.

Vid schaktningsövervakningen framkom ingenting av arkeologiskt intresse. Schaktet i undersökningsområdets västra del som grävdes utan arkeologisk övervakning under etapp 2 var av mindre karaktär och grävdes inte så djupt. Baserat på hur resten av ytan såg ut vid den arkeologiska övervakningen tolkas gropen inte ha grävts djupt nog för att potentiellt ha nått ned till arkeologiska lämningar eller lager.

Figur 5. Stenar från husgrunden A156. Foto från väster.

Figur 6. Resterna efter husgrunden A156 över 1890 års karta (REG 0484k-5011a). Skala 1:1 000.

UTVÄRDERING AV RESULTATEN

i förhållande till undersökningsplanen

Undersökningen utfördes i enlighet med den upprättade kostnadsberäkningen och undersökningsplanen (som baserades på Länsstyrelses förfrågningsunderlag) med en avvikelse i form av ett mindre schakt som inte övervakades av arkeolog under den andra etappen av undersökningen.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Län	Södermanland
Kommun	Eskilstuna
Landskap	Södermanland
Socken	Eskilstuna
Fastighet	Fristaden 1:6
Lämningsnummer	L1985:5812
Lämningsstyp	Stadslager
Datering	Modern tid
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens beslutsdatum	2023-04-05
Länsstyrelsens diarienummer	431-1750-2022
Ärendenummer i Fornreg	202300538
Arkeologgruppens projektnummer	P23022
Projektleddning	Erica Strengbom
Personal	Agnes Dahlén, Sabina Larsson & Rasmus Ohlsson
Undersökningstid	2023-05-15 till 2024-11-12
Undersökt yta	64 m ²
Inmätningsteknik	RTK-GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99TM
Höjdsystem	RH 2000
Arkiv	Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.
Digitalt arkiv	Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.
Fynd	Inga fynd gjordes.

REFERENSER

Litteratur

- Ljung, C. 2016. *Under runristad häll* [2]. Katalog över tidigkristna gravmonument. Diss. (vol. 1–2) Stockholm: Stockholms universitet.
- Ljung, J.-Å. 2005. *Från gårdskyrka till sockenkyrka*. Södermanland, Fors socken, Eskilstuna stad, Västermarksgatans södra delar, kyrkogatan förbi Kyrkoparken, Fors kyrkopark samt delar av kvarteret Forsen 8, RAÄ 556. Riksantikvarieämbetet avdelningen för arkeologiska undersökningar. UV mitt, rapport 2005:22. Arkeologisk förundersökning.
- Ulfhielm, A. & Dicksson, I. 2015. *Eskilstunaån, vattenanknutna kulturmiljöer*. Arkeologisk utredning, Eskilstuna kommun, Södermanlands län. Almunga AB. Rapport 2015:2.

Kartor

LANTMÄTERIMYNDIGHETERNAS ARKIV (REG)

0484k-542a. Karta 1876

0484k-5011a. Karta 1890

FÖRTECKNING ÖVER FIGURER

Figur 1. Översiktskarta över Eskilstuna med undersökningsområdet markerat med svart cirkel. Skala 1:50 000. Infällning med skala 1:1 000 000.

Figur 2. Närmare karta över delar av Eskilstuna med undersökningsområdet inom svart cirkel. Skala 1:10 000.

Figur 3. Fornlämningsmiljön runt om undersökningsområdet, som är markerat med svart. Området ligger inom stadslagret L1985:5812. Skala 1:5 000.

Figur 4. Schaktplan över undersökningsområdet. Skala 1:1000.

Figur 5. Stenar från husgrunden A156. Foto från väster.

Figur 6. Resterna efter husgrunden A156 över 1890 års karta (REG 0484k-5011a). Skala 1:1 000.

FÖRTECKNING ÖVER BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Bilaga 2. Anläggningstabell

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Snr	Mått/m	Djup/m	Beskrivning	Anläggningar
S100	3 x 2	1,4	Under asfalt framkom 0,1 m bärlager av grus. På 0,2 m djup framkom husgrunden A156. Underliggande lager bestod av recenta fyllnadsmassor bestående av silt, grus och småsten. I en utvidgning av schaktet framkom undergrund vid 0,7 m djup men i resten av schaktet fortsatte fyllnadsmassorna till schaktbotten.	A156
S104	30 x 1-2,4	1,1	Asfalt och trädgårdsjord över bärlager av grus på 0,2 m djup och ljus gråbrun silt innehållande enstaka kolfnyk. Vid 0,95 m djup framkom undergrund av gråspräcklig lera.	
S112	2 x 1,5	0,6	Fyllning från äldre ledningsschakt bestående av grus fortsatte ned till schaktbotten.	
S116	4 x 1,5	0,5	I schaktet framkom endast fyllning från äldre kabelschakt.	
S160	2,5 x 1,5	1,7	I schaktet framkom endast fyllning från äldre kabelschakt.	
S164	2,5 x 1,5	1,2	I schaktet framkom endast fyllning från äldre kabelschakt.	

Bilaga 2. Anläggningstabell

A-nr	Typ	Storlek/m	Djup/m	Beskrivning
156	Husgrund	3 x 2	1,4	Husgrund till "Rektorsvillan" bestående av stenblock om 1–1,5 m.

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2025:33

